

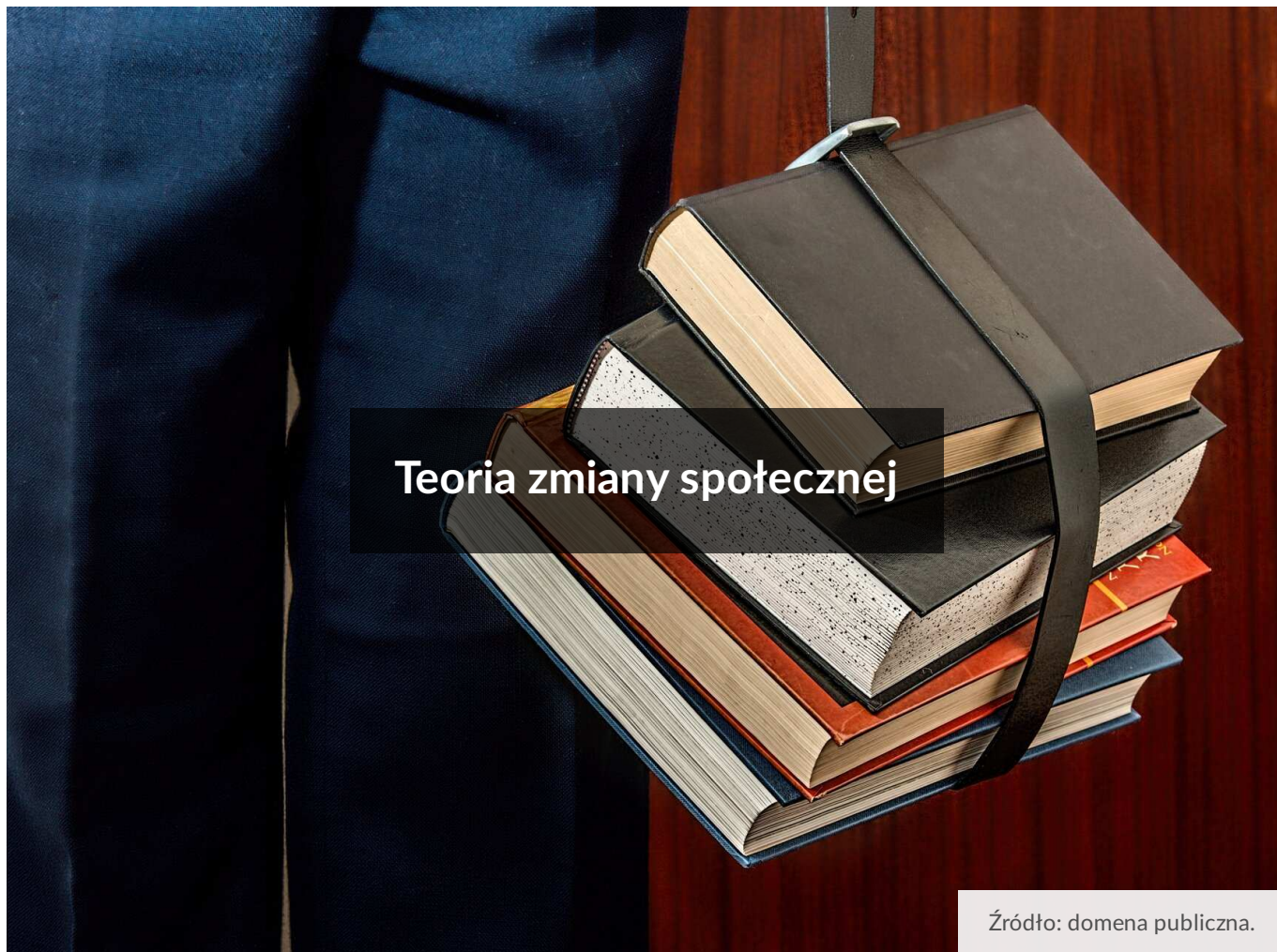
Teoria zmiany społecznej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: CBOS, *Czy warto było zmieniać ustrój? Ocena przemian po 1989 roku. Komunikat z badań CBOS*, 2019 r., nr 76, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 9.01.2020 r.].
- Źródło: Barbara Markowska, *Zmiana bez postępu, czyli (bez)kres tego, co społeczne: Latour-Tarde*, „*Zoon Politikon*” 2014, nr 5, s. 35–36.

- Źródło: Dawid Sześciło, *Kiedy prawo może wywołać społeczną zmianę?*, 1.01.2020 r., dostępny w internecie: prawo.gazetaprawna.pl [dostęp 9.01.2020 r.].
- Źródło: Ewa Kozłowska, Wojciech Łukowski, *Jak badać zmianę społeczną w małych miastach. Próba sformułowania założeń badawczych*, „*Zoon Politikon*” 2014, nr 5, s. 49.
- Źródło: Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji*, tłum. Dorota Lachowska, Kraków 1994, s. 171–181.

Materiał jest częścią serii „**Repetitorium**”.

W tym materiale powtórzemy wiadomości z jednego z działów wiedzy o społeczeństwie. Powtórzenie będzie polegało na wykonaniu zestawu ćwiczeń interaktywnych z zakresu teorii zmiany społecznej oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących teorii zmiany społecznej.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.
- Wskażesz różne typy teorii zmiany społecznej.
- Zanalizujesz najpopularniejsze propozycje teorii zmiany społecznej.

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła – błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

Teoria zmiany społecznej

Zmianę społeczną można rozpatrywać jako [rewolucję](#), [ewolucję](#) i [modernizację](#). Może ona przebiegać zgodnie z następującymi po sobie przemianami w społeczeństwie (w systemie społecznym), dokonującymi się etapami. W badaniach socjologicznych, historycznych czy politologicznych zazwyczaj wskazuje się na przyczynowe uwarunkowania takich procesów społecznych.

Procesy społeczne doprowadzają do zmian społecznych, czyli różnic między stanem wyjściowym społeczeństwa (ale także grup i organizacji) a stanem uznawanym, przynajmniej w danym czasie, za finalny dla danego społeczeństwa (grupy czy organizacji).

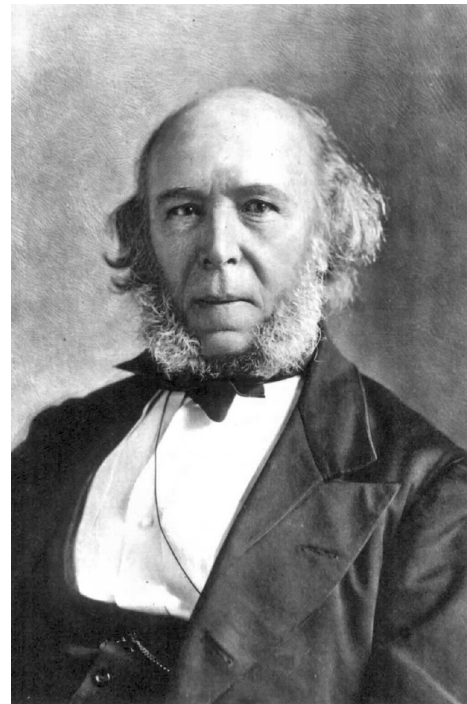
Zmiany te mogą mieć charakter **jednokierunkowy**, w którym żaden kolejny etap się nie powtarza, bądź **cykliczny**, gdy po pewnym czasie społeczeństwo (grupa, organizacja) wraca do swojego poprzedniego kształtu. Mogą też mieć charakter **wielokierunkowy**,

nawet sprzeczny z sobą. Zarówno z punktu widzenia obserwatora, jak i uczestnika, mogą mieć charakter uznawany za **postępowy**: przybliżający społeczeństwo (grupę, organizację) do pożądanego celu, stanu uznawanego za słuszny, ale mogą też mieć charakter **regresu**, kiedy oddalają społeczeństwo (grupę, organizację) od dotychczasowego stanu uznawanego za pożądaną bądź z drogi uznawanej dotychczas za wiodącą do postępu.

Szybkość, charakter, kierunek i głębokość zachodzących zmian decydują o tym, czy będziemy te procesy nazywali: rewolucją, ewolucją czy modernizacją.

Ewolucja

Twórcami myślenia ewolucjonistycznego w socjologii byli Auguste Comte i Herbert Spencer. Uważali oni, że społeczeństwo podlega zmianie przez stopniowe ujawnianie w swoim istnieniu i w swojej organizacji istniejących w załączku tendencji i wartości. Społeczeństwo podlega w ten sposób zmianie: od form prostych do bardziej złożonych, od jednolitości do specjalizacji i od chaosu do organizacji.

Herbert Spencer (1820–1903), brytyjski filozof i jeden z twórców socjologii
Źródło: domena publiczna.

Społeczeństwo podlega zmianom o charakterze postępowym i w związku z tym możemy mówić o rozwoju społecznym. Wśród osób i grup zauważalna jest konieczność wzrostu zdolności adaptacyjnych, czyli dostosowywania się jednostek i grup do funkcjonowania w zmieniającym się środowisku społecznym.

W myśleniu ewolucjonistycznym kluczową rolę odgrywają:

- **determinizm**, czyli przekonanie, że poprzednie stadia rozwoju determinują kolejne;
- **finalizm**, czyli przekonanie o istnieniu stanu docelowego;
- **progresywizm**, czyli przekonanie, że kolejny stan jest lepszy od poprzedniego;
- **uniformizm**, czyli przekonanie, że rozwój jest jednakowy dla wszystkich grup i jednostek.

Modernizacja

Modernizacja może mieć charakter ewolucyjny i/lub rewolucyjny. Mówimy o modernizacyjnej rewolucji przemysłowej w Europie Zachodniej końca XVIII w. i całego XIX w. Wspomina się także o modernizacyjnej roli rewolucji rosyjskich na początku XX w., jak również o modernizacyjnej i ewolucyjnej drodze gospodarek krajów Trzeciego Świata (byłych kolonii) w drugiej połowie XX w.

Porównując społeczeństwa i gospodarki kapitalistyczne (wolnorynkowe) i socjalistyczne (komunistyczne) po II wojnie światowej, zwracano uwagę na to, że upodobnienie się systemu socjalistycznego do wolnorynkowego społeczeństwa demokratycznego jest nieuchronne.

W ostatnim dwudziestoleciu XX w. proces modernizacji dokonał się szczególnie w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Trudne jednak okazało się szybkie zaszczepienie go w innych krajach, choć oczywiście w pewnym stopniu przykłady Chińskiej Republiki Ludowej czy Indii, a jeszcze wcześniej Japonii, Tajwanu i Korei Południowej, zdają się wskazywać na takie możliwości. Jak widać na przykładzie Chin, modernizacja nie musi iść w parze ze zmianami demokratyzującymi ustrój danego kraju.

Z powodu trudności z równomiernym wprowadzaniem modernizacji i z rosnącą zależnością gospodarek i społeczeństw państw opóźnionych w rozwoju od gospodarek wolnorynkowych, a więc z procesem globalizacji, jeszcze w latach 80. XX w. zaczęto mówić o powstaniu systemu światowego, w którym rozdział dóbr, a więc i struktura społeczna, jest przykładem nierówności. Odpowiedzią na jego powstanie jest funkcjonowanie ruchów antyglobalistycznych i alterglobalistycznych.

Rewolucja

Według Monteskiusza rewolucja to zmiana postaw i wartości charakterystycznych dla danego społeczeństwa, która poprzedza przekształcenie ustroju. Wynikiem rewolucji jest gwałtowne przeobrażenie się stosunków społecznych: monarchii czy tyranii na republikę, monarchii czy republiki na tyranie lub tyranii albo republiki na monarchię.

Według Alexisa de Tocqueville'a rewolucja to przeobrażenie społeczeństwa arystokratycznego w demokratyczne. Zachodzi ono, gdy kryzys strukturalny społeczeństwa arystokratycznego (feudalnego) zostaje chwilowo zażegnany i podejmuje się próbę jego naprawy. Rewolucja wybucha nie wtedy, gdy sytuacja ekonomiczna czy polityczna jest najgorsza, ale kiedy zaczyna się względnie poprawiać.

Według Karola Marksa rewolucję w ekonomicznym momencie krytycznym wywołuje klasa polityczna uciskana przez inną klasę w celu uzyskania większego zakresu wolności, ale przede wszystkim sprawiedliwości ekonomicznej i społecznej.

Hannah Arendt (1906–1975), niemiecka teoretyczka polityki, filozofka i publicystka
Źródło: domena publiczna.

Według Hannah Arendt rewolucja nie powinna polegać na przemocy, ale na ewolucyjnej zmianie. O rewolucji można mówić, gdy:

a) w ramach ewolucji dokonuje się zmiana (w sensie początku nowego ustroju);

b) zostaje użyta przemoc dla ustanowienia zupełnie innej formy ustrojowej;

c) próby wyzwolenia spod ucisku powodowane są chęcią zaprowadzenia wolności (w tak rozumianej interpretacji mieści się rewolucja amerykańska

z drugiej połowy XVIII w. oraz rewolucja „Solidarności” z lat 80. XX w.).

Słownik

rewolucja

gwałtowna i głęboka zmiana porządku społecznego, politycznego i ekonomicznego

ewolucja

zmiana społeczna przebiegająca powoli, według praw, które wydają się czytelne dla obserwatorów bądź rozpoznawane są dopiero z pewnej perspektywy historycznej

modernizacja

zmiana społeczna (równocześnie ekonomiczna i zazwyczaj polityczna), która prowadzi do powstania społeczeństwa przemysłowego; może zachodzić zarówno na drodze rewolucyjnej, jak i ewolucyjnej

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i wykonaj ćwiczenia.

Źródło: Zbigniew Bokszański, *Zmiana społeczna i jednostka we współczesności*, „Przegląd Socjologiczny”, 2016, t. LXV/3, s. 10–13.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Wybierz jeden z modeli, jakie przedstawia profesor Bokszański, i na tej podstawie opisz wybraną zmianę społeczną.

Ćwiczenie 2

Porównaj modele zmian społecznych zaproponowane przez profesora Bokszańskiego z tymi, które przedstawiono wcześniej. Wskaż, czy mają wspólne elementy.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Dopasuj pojęcie do definicji.

przekonanie o istnieniu stanu docelowego, przekonanie, że poprzednie stadia rozwoju determinują kolejne, przekonanie, że rozwój jest jednakowy dla wszystkich grup i jednostek, brak definicji

determinizm	
finalizm	
progresywizm	
uniformizm	

Ćwiczenie 3

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 4

Zapoznaj się z ilustracjami i wykonaj ćwiczenie.

Źródło: domena publiczna.

Źródło: domena publiczna.

Wyjaśnij, jaki charakter mają zmiany przedstawione na ilustracjach.

Ćwiczenie 5

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Barbara Markowska

Zmiana bez postępu, czyli (bez)kres tego, co społeczne: Latour-Tarde

Problematyka zmiany społecznej dotyka podstawowego problemu socjologii: pytania o naturę/istotę tego, co społeczne. Decydująca jest tutaj perspektywa, z jakiej spoglądamy na kwestię stabilności społeczeństwa: czy traktujemy zmianę jako coś, co przydarza się, co można zaobserwować, badając przyczyny i skutki, jak chciał tego ojciec współczesnej socjologii, Émile Durkheim? Czy może należałoby spojrzeć na to z innej strony, zmiana wówczas byłaby warunkiem wpisanym w kondycję wszelkich powiązań (*associations*), które możemy nazwać społecznymi, a dopiero utrzymywanie ciągłości jest tym stanem, który domaga się wyjaśnienia? (...) To drugie podejście charakterystyczne jest dla stanowiska reprezentowanego wspólnie przez Brunona Latoura, reprezentanta Actor-Network Theory (ANT).

Źródło: Barbara Markowska, *Zmiana bez postępu, czyli (bez)kres tego, co społeczne: Latour-Tarde*, „Zoon Politikon” 2014, nr 5, s. 35–36.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tabelą i wykonaj polecenie.

Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto czy też nie warto było w 1989 r. zmieniać w Polsce ustrój?	Czy zmiany, jakie zaszły w Polsce od roku 1989, przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat? (w procentach)			
	Więcej korzyści niż strat	Tyle samo korzyści, co strat	Więcej strat niż korzyści	Trudno powiedzieć
Zdecydowanie warto	67	27	8	11
Raczej warto	28	51	25	6
Raczej nie warto	1	5	33	3
Zdecydowanie nie warto	0	1	6	1
Trudno powiedzieć	4	17	28	78

Źródło: CBOS, *Czy warto było zmieniać ustrój? Ocena przemian po 1989 r.* Komunikat z badań CBOS, 2019 r., nr 76, dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 9.01.2020 r.].

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Dawid Sześciło

Kiedy prawo może wywołać społeczną zmianę?

Opublikowana kilka miesięcy temu książka (...) Cassa Sunsteina pt. *How Change Happens (Jak dokonuje się zmiana)* (...) sugeruje, że radykalna zmiana społeczna może się wydarzyć nagle i w sposób zupełnie nieprzewidywalny. Co więcej, może się zdarzyć pomimo, wydawałoby się, sprzeciwu czy sceptycyzmu deklarowanego przez większość społeczeństwa. Potrzeba jedynie impulsu, który spowoduje, że ukrywane przez milczącą większość realne poglądy na daną sprawę zaczną wychodzić na światło dzienne. (...) W Europie najbardziej spektakularne mogą być dwa przykłady z ostatnich dekad. Pierwszy to wprowadzenie (obecnie już w większości państw Unii Europejskiej) zakazu palenia tytoniu w lokalach gastronomicznych czy miejscach publicznych. W Polsce niedługo minie 10 lat stosowania tego zakazu w restauracjach czy barach. Kiedy go wprowadzano, na twórców tej regulacji sypały się gromy w postaci najcięższych zarzutów naruszania wolności osobistej czy zapowiadanej katastrofy rynku gastronomicznego. Inni twierdzili z kolei, że zakaz się po prostu nie przyjmie, będzie w praktyce ignorowany. Nic takiego się nie stało, dyskusja na temat sensowności zakazu szybko wygasła. Nie słychać też o poważnych problemach z jego przestrzeganiem.

Źródło: Dawid Sześciło, *Kiedy prawo może wywołać społeczną zmianę?*, 1.01.2020 r., dostępny w internecie: prawo.gazetaprawna.pl [dostęp 9.01.2020 r.].

Podaj, co było impulsem radykalnej zmiany społecznej podanej w tekście jako przykład ilustrujący teorię Cassa Sunsteina.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Ewa Kozłowska, Wojciech Łukowski

Jak badać zmianę społeczną w małych miastach.

Próba sformułowania założeń badawczych

Inspirację do tych poszukiwań badawczych znajdziemy w typologii działań dewiacyjnych Roberta Mertona. Każda zmiana społeczna zaczyna się od działań, które zaprzeczają dotychczasowym praktykom i utrwalonym oczekiwaniom. Sens mertonowskiego myślenia był w najprostszym ujęciu następujący: gdy oczekiwania (cele), podzielane przez jakąś grupę czy społeczność, nie są możliwe do spełnienia, wtedy powstaje niezadowolenie, które staje się podatnym gruntem do działań, przy pomocy których próbuje się przezwyciężyć różnicę między rzeczywistym położeniem a wyobrażonymi celami. (...)

Napięcie między regułami zachowań a celami może zostać zniesione dzięki wprowadzeniu innowacji, może dojść także do rebelii przeciwko istniejącym stosunkom społecznym. Oprócz tych dwóch form przezwyciężenia anomicznych sytuacji, mogą także mieć miejsce procesy dopasowań, które nie mogą znieść pierwotnych napięć, ale mogą je ukryć.

Źródło: Ewa Kozłowska, Wojciech Łukowski, *Jak badać zmianę społeczną w małych miastach. Próba sformułowania założeń badawczych*, „Zoon Politikon” 2014, nr 5, s. 49.

Uzasadnienie:

Ćwiczenie 9

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj zadanie.

” Edmund Burke

Rozważania o rewolucji we Francji

Wściekłość i szaleństwo mogą w pół godziny zniszczyć więcej niż roztropność, namysł i przezorność potrafią zbudować w ciągu stu lat.

Skłonność do zachowywania i zdolność ulepszania wzięte razem – oto wzór męża stanu.

Źródło: Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji*, tłum. Dorota Lachowska, Kraków 1994, s. 171–181.

Dla nauczyciela

Autorka: Dorota Czarny

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Teoria zmiany społecznej

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

III. Struktura społeczna i problemy społeczne.

Uczeń:

2) analizuje sposoby adaptacji klas społecznych do zmiany społeczno-gospodarczej w Rzeczypospolitej Polskiej; wskazuje na przyczyny degradacji i awansu społecznego przedstawicieli tych klas społecznych;

6) porównuje skalę nierówności społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i wybranym państwie, wyjaśniając związek między nierównościami społecznymi a nierównością szans życiowych.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących teorii zmiany społecznej;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń;
- wskazuje różne typy teorii zmiany społecznej;
- analizuje najpopularniejsze propozycje teorii zmiany społecznej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- gra w statki;
- odpowiadam za ciebie;
- analiza tekstów źródłowych;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- flipcharty i markery.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy, uczniowie spośród siebie wybierają osoby koordynujące pracę. Zadaniem każdej z grup jest przygotowanie 20 pytań na podstawie wszystkich dostępnych informacji, zawartych w e-materiale do wyznaczonego tematu, mogą również do pytania przygotować fragmenty tekstów źródłowych czy ilustracje.

2. Nauczyciel przedstawia temat i cele lekcji.

3. Uczniowie mają w błyskawicznym tempie przypomnieć sobie, jakie wyróżniamy typy zmian społecznych, i krótko je scharakteryzować.

4. Po krótkim przypomnieniu nauczyciel prosi uczniów, aby usiedli w wyznaczonych wcześniej grupach.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie otrzymują arkusze, na których narysowane są plansze o wymiarach 10 x 10, i markery. Wyjaśnia, że na tej lekcji uczniowie zagrają w statki. W razie konieczności objaśnia zasady gry. Na jednej planszy grupy rysują swoje statki: jeden czteromasztowiec, dwa trzymasztowce, trzy dwumasztowce, cztery jednomasztowce; każde pole, na którym

jest zaznaczony statek, ukrywa pytanie. Druga plansza służy do zaznaczania pól przeciwnika.

2. Przed rozpoczęciem gry zostają wspólnie omówione zasady punktowania pytań i kryterium oceniania.

3. Na tablicy narysowana jest tabela, na której nauczyciel zapisywać będzie punktacje grup.

4. Grupy losują, która zada pytanie jako pierwsza. Jeśli osoba z danej grupy odpowie prawidłowo (może sama zgłosić się do udzielenia odpowiedzi lub zostanie wyznaczona przez osobę koordynującą), otrzymuje 2 pkt. Jeśli ma problem z odpowiedzią, może wybrać sobie z grupy kogoś do pomocy (metoda „odpowiadam za Ciebie”); gdy zostanie udzielona poprawna odpowiedź, grupa otrzymuje 1 pkt. Jeżeli nie udzieli odpowiedzi – 0 pkt.

5. Gdy jedna z grup „zatopi” wszystkie statki przeciwnika, następuje podsumowanie punktowe lub skończy się limit czasu przeznaczony na grę – koniec lekcji.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie w ramach podsumowania lekcji wykonują ćwiczenia wskazane przez nauczyciela, aby sprawdzić swoją wiedzę. Ćwiczenia zostają wspólnie omówione.

2. Nauczyciel podsumowuje zajęcia, przekazując informację zwrotną na temat pracy poszczególnych zespołów, oraz wyjaśnia uczniowskie wątpliwości.

3. Grupa, która uzyska najwyższą liczbę punktów, otrzymuje oceny częściowe (nauczyciel przed pracą w grupach może przedstawić kryterium oceniania grup, wówczas wszyscy uczniowie i wszystkie grupy zostaną ocenione).

Praca domowa:

Wykonanie pozostałych ćwiczeń z e-materiału.

Utrwalenie powtarzanego materiału do sprawdzianu.

Materiały pomocnicze:

Zbigniew Bokszański, *Zmiana społeczna i jednostka we współczesności*, „Przegląd Socjologiczny”, 2016, t. LXV/3.

Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji*, tłum. Dorota Lachowska, Kraków 1994.

Ewa Kozłowska, Wojciech Łukowski, *Jak badać zmianę społeczną w małych miastach. Próba sformułowania założeń badawczych*, „Zoon Politikon” 2014, nr 5.

Barbara Markowska, *Zmiana bez postępu, czyli (bez)kres tego, co społeczne: Latour-Tarde*, „Zoon Politikon” 2014, nr 5.

Dawid Sześciło, *Kiedy prawo może wywołać społeczną zmianę?*, prawo.gazetaprawna.pl.

CBOS, *Czy warto było zmieniać ustroj? Ocena przemian po 1989 r. Komunikat z badań CBOS, 2019 r.*, nr 76, cbos.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Audiobook można wykorzystać do przygotowania prezentacji multimedialnej, którą przedstawią uczniowie jako część wiodącą lekcji (faza realizacji).